

Елин Пелин

Закъснялата нива

Глъхне широкото поле под безстрастното августовско небе. Прегазило го е вече жарко лято и грозна картина е оставил след себе си селяшкият труд. От двете страни на пътя, докъде ти око види, се простират помачкани стърнища, без кръстци и ръкойки, покосени ливади, по които безсмислено се шура напъдена стока. Тъжно шумят узрели кукурузи, а из тях на облаци, на облаци се вдигат сиви врабци и като градушка падат по прашните пътища. Ниско над покосените ливади прелитат черни косета. Над главата ти безнадеждно гракне врана и отлети, в сърцето ти заседне скръб и те замъчи.

Отдавна е жътва минала.

Ала далече под село, сред широкото поле, усамотено стои непожънатата нива с наведени и почернели класове. От тъмни зори още там се мярка гиздава невеста по бели ръкави, с отпуснати краища на забрадката. Остър сърп блещи в ръцете ѝ, а под него падат ръкойка след ръкойка. От прегорелите класове се рони като дъжд изцибрено житно зърно и пада като съчми по острото стърнище, съчми, които удрят в сърцето младата жътварка. От нейните черни очи се сипват сълзи като градушка и мълком и неспирно текат.

До синура под трънлива круша виси пъстра люлка, а в нея изведен аж изпищява с прегракнул глас галена рожба и пронизва като с остър шиш сърцето на майката. Тя хвърля сърпа и тича като луда, морна, потна, поема на гърди малкото пискунче, залюлява го тихо в прегръдките си и наведена над него, шепне му с любов:

– Мълчи, мама, мълчи, малка щерко, мълчи да пожъна!

И като спре сълзите си, запее му.

То млъкне, обвеси крехки ръце на майчина шия и сякаш се вслушва в тая тъжна песен, която са пели дедите му, която я пее баща му и майка му и която може би то ще пее някога се с тоя тъжен глас. Вслушва се, гледа майка си и на сухите му страни грейне усмивка.

Наблизо, под сянката, усукан в парцалива черга, лежи болен дядо Сава. Бялата му чорлава глава безжизнено се покои върху златен сноп. По мъничкото му изсъхнало лице, набръчкано и потъмняло като пръст, едвам личи живот. Слабият дъх на немощните му гърди едвам движи изсъхналите и попукани устни. Кметът беше го изпратил от селото да повика снаха си, че някакви стражари я дирели, и бедният старец едвам се дотътра с тоягата си дотук – омаломощен и изоставен от клекавите си крака.

– Невясто, водица! – изпъшка угаснало той, размърда се и повдигна сухото си тяло, изгубено като дрипа в сламата, на която лежеше.

Лазарника бързо остави мъничкото и загрижено поднесе стомната до устата на болния.

– Их, тате! Защо ли си дошъл? Като не мож – да си си седял дома...

– Какво да правя, бе щерко?... Дойдоха, подкараха ме и аз къде-ща!...

– Не видят ли, че си болен? Душовадци ли са?

– Омръзна ми в къщи, снахооо! Дотегна ми да лежа... Рекох да се поразходя, дано се разшават кокалите ми, та да ти помогна. Ти иди, снахо, иди, нали те викат! Аз ще полежа, па полека-лека ще се върна.

– Аз няма да ида, тате, чу ли? За какво им съм потрябвала?... Дойно нали затвориха, нек взимат от него, що има да взимат... Мен да не задяват!

– Ех! – въздъхна старецът и замълча, сякаш потъна в някой вир. После почернелите му устни пак замърдаха: – Дойно!... Той ме разсипа мене, той – грях му на душата! И тебе почерни, снахо.

Лазарника не отговори. Тя вижда колко прави са свекровите й думи, но те пак я мълчат, пак й се струват обидни. И един потаен протест вълнува душата й. Тя обича Дойно и тежко й е, когато говорят лошо за него. Преди години той като орел я грабна от бащините й колиби и я отнесе чак в планината. Какви дни преживяха те, какви!... Оттогава Дойно е за нея всичко и тя не можеше току-така да чува за него съд и проклетии, макар че той бе затворен преди месец за убийство.

Но старецът, измъчен, не можа да задържи глухата си, трептяща от немощ реч:

– Той... да стане убиец!... Разбойник ли беше баща му, а? Не можа ли да претрае неговата луда глава!... Ето ме! – Какво не ми се е случвало в живота, ама съм търпял, търпял като куче... Сиромашия, сиромашия, ама с честта си доживях до старини! А той? Ах, той!... Проклел бих го, невесто, ако не си ти и малкото.

– Ти пак го прокълни – рече задавена от вълнение Лазарника и заплака. – Тате, не обичаше ли те той, не гледаше ли те? – глухо заридя вече тя.

– Кой дума за това, снахо? – захлипна се в сълзи старецът. – Кой дума това?... Дойно – бог да го поживи! – едвам произнесе той и тури ръка на сърцето си, омекнал и съкрушен. – Но дотам ли трябваше да отиде той, дотам ли? Да убие човека! Боже, боже!

Остра кашлица отне слабите слова на дядо Сава. Той запъшка и отново сложи бяла глава на златния сноп.

– Думам му аз, бе татко, да се не пречка с него. Той е човек богат,

може ли Дойно с него да се бори? Думах му – рече невестата.

– Ами като го знаеш какъв е, защо му обади онова, а? Да бе си мълчала...

Лазарника спусна кърпа ниско над очи и лицето и пламна от срам.

– Не мога аз да мълча! Как ще мълча?... Да бе веднаж, да бе дважд, ами всеки ден, всеки ден! Закача ме, пари ми подхвърля... Мога ли да търпя? Каква съм аз, да търпя на тоя безочник?

– Ох! – изпъшка старецът. – Дойно, синко, какво ще стане с теб!

– Ще го пуснат, тате.

– За убийство? Да го пуснат?... Ох, ще загине детето ми! – простена дядо Сава. – Не можа ли да потрае? Малко покорство трябва...

– Покорство, покорство, все покорство! Она и сега нямаше да ме остави на мира, ако Дойно не беше му светил маслото! – рече твърдо Лазарника.

– И ти ли, снахо? И ти ли си на неговия ум? Затова и тебе мъкнат по съдилищата!... Хайде върви си, виж защо те викат... То се е видяло, че и днес няма да се дожъне.

Старецът се помъчи да се вдигне, но не можа.

– Лежи си, тате, лежи... Аз няма да ида!

– Иди, снахо, иди, да те не карат насила!

– Няма да ида... какво съм крива аз, да си оставям нивата неожъната?

– Иди, снахо!... иди!

Немошните думи на стареца се задавиха в едно море от скърби. Из угасналите му очи, като из два тъмни кладенци, бризнаха сълзи и обилно обляха сухото му лице. Лазарника се захлупи над люлката на мъничкото, което гукаше като гълъбче, и зариди с тих припев.

Слънцето упорно бе се спряло на пладнина. Над глухото поле трижд по-глухо се простираше небето, лазурно и дълбоко. Незнайни пътници минаха из пътя и спряха учудени погледи към тая усамотена, непожъната нива, в която като в гробища се чуваше сподавен женски плач, и заминаха надалече.

КРАЙ

© 1903 Елин Пелин

Публикуван първоначално в сп. Просвета, II, кн. 7, март 1903, с. 320–322, с подзаглавие (Очерк) и подпис Елин Пелин. Цялостно преработен, като в голямата си част е написан съвсем наново, при включването му в Разкази, т. I, 1904. Промените засягат не само стила и художествените средства, но и основното съдържание, тъй че може да се говори за съвсем нов разказ на същата тема. Новата редакция впоследствие е включена, с някои незначителни поправки, в следващите издания на Разкази, т. I и почти без промени в СИ¹, 1938. – В Събрани съчинения, II, 1958, с. 345–349, е даден в бележките изцяло първоначалният текст на очерка от сп. Просвета.

Сканиране, разпознаване и редакция: Ивет Костова, 2008

Публикация:

Елин Пелин. Съчинения, том I – Разкази 1901–1906

Редактор: Светла Гюрова

Издателство „Български писател“, 1972 г.

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5269>]

1. Съчинения на Елин Пелин. Под редакцията на Т. Боров, С., к-во „Хемус“, т. I, 1-о изд. 1938